

ipsique tanquam proprio abbati in omnibus penitus obedire secundum regulæ præceptum. Quod cum spondisset imperator, atque ut monachus susceptus fuisset, dixit abbas: « Volumus ergo et præcipimus ut ad gubernandum vobis a Deo delegatum imperium redeatis. » Sicque pius imperator, regulæ astrictus, reliquum vitæ tempus in virtutum exercitiis transegit, beatumque Benedictum vere ut Patrem coluit. Simile huic factum contigit in monasterio Gellonensi sæculo duodecimo, ubi Berengarius de Mayrosio obedientiam pari modo vovit Richardo Gellonensi abbati, ut patet ex ejus professionis cedula quam ex ms. codice ejusdem monasterii huc referre visum est: *Anno ab incarnatione Domini 1162, in nomine domini, ego Berengarius de Mayrosio, volens renuntiare terrenis [et inhicere cælestibus, trado in manu Domini Richardi abbatis sancti Guilelmi me ipsum ad monachicum habitum suscipiendum, quando abbati domino placuerit. Sed et in præsentiarum promitto et obedientiam secundum Dei et beati Benedicti regulam.* Porro hanc in beatum Benedictum Henrici propensionem probat lamina aurea quæ, ut ex variis auctoribus refert Angelus de Nuce in notis ad lib. II Chronici Casinensis, cap. 43, in Basiliensi majori ecclesia, quam Henricus restauraverat, visebatur; ubi quatuor angeli cum sancto Benedicto depicti erant, atque in eorum medio Christus Dominus repræsentabatur, ad cujus pedes Henricus cum Cunegunde uxore sua adolvebatur. Obiit Henricus Julii 14 anno 1024, atque in Bambergensi ecclesia sepultus est; qui postea ab Eugenio III summo pontifice in sanctorum catalogum ascriptus, publice in tota Ecclesia celebrari cæpit.

15. Cunegundis viri obitu plane libera fuit, ut quemque mallet vitæ statum posset amplecti. Placuit ei præ cæteris Confugiense monasterium, in quod sese recepit, eo modo quo in ejus Vita describitur; quam cum integram proferamus, fusius de ipsius gestis hic loqui inutile foret. Porro Vitam ejus a Nonnosio quodam monacho scriptam fuisse auctor est Hofmannus in Annalibus Bambergensibus; sed quonam ille tempore floruerit, aut utrum hæc ipsa sit quæ ad nos usque pervenit, incertum est. Certe auctorem Vitæ, quisquis ille fuerit, in aliquo loco per beatam Cunegundem dotato vixisse, certum

A videtur. Is enim num. 3 ait iadignum fore, ut ipse illi subtrahat officium oris, cujus providentia quotidie alimenta percipiebat corporis. Ætatem suam non adeo evidenter prodit; indicat tamen num. 5 se post sancti Henrici canonizationem, quæ anno 1152 per Eugenium tertium facta est, scripsisse, cum ait scripta de beato imperatore ab Ecclesia recepta fuisse. Quin et cum ea occasione sibi venisse in mentem dicat, ut de beata Cunegunde scriberet, hoc ipso tempore quo de beato imperatore in sanctorum numerum publice accensendo agebatur, eum vixisse conjici potest; quanquam nonnisi sub sæculi duodecimi finem scripsisse fatendum est, nisi miracula quæ post Vitam habentur, ab altero quopiam auctore descripta fuisse dicamus. Cæterum præter ea miracula, quæ inferius a nobis edita sunt, habetur in apographo Bambergensi item alius miraculorum liber, sed quem omisimus, quod nihil fere contineat præter ea quæ protulimus. Si quis tamen illum legere cupiat, adire potest Gretserum in libro De divinis Bambergensibus, aut Bollandum ad diem 3 Martii, ubi integer exhibetur.

19. Porro monasterium Confugiense, quod Capungum Dithmarus libro VII appellat, vulgoque *Kaufungen* dicitur, haud longe a Cassellio Hassiæ oppido celebri, usque ad sæculum proxime elapsam in regulari observantia perseveravit. Sed tunc temporis tota regione ad Lutherani partes accedente, tandem anno circiter 1531 sub lantgravio Philippo sanctimoniales proscriptæ, et religio catholica penitus ibi abolita fuit. De hoc monasterio plura observat noster Adolphus Overham in nota ad num. 86 Vitæ beati Meinweri episcopi Paderbornensis.

17. Cunegundis memoriam non fasti solum Benedictini, sed et pleraque Germaniæ et Belgii peculiaris Martyrologia cum Romano commemorant, in quibus variis diebus, pro varia ratione, ejus festivitas celebratur. Præcipua est die 3 Martii quo eam e vivis excessisse certum est, idque anno 1040 aut sequenti, si annos quindecim post unum Viduitatis annum in monasterio transegerit, ut asserit ipsius Vitæ scriptor; quamquam Lambertus Scaffenburgensis mortem ipsius anno 1030, et Thrithe-mius, post Marianum Scotum, anno 1038 consignarint.

INCIPIT VITA SANCTÆ CUNEGUNDIS.

1. *Cunegundis imperatrix nupta.* — Ex præclaro parentum sanguine et Augustæ nobilitatis gradu, duo immarcescibilis gloriæ flores mundo enituerunt, nactus videlicet Henricus, cognomento Pius, gloriosissimum Romani imperii decus, ejusque dignissimo contactalis (68), piæ memoriæ Cunegundis Augusta et imperatrix. Eadem vero beata et Deo di-

(68) Aliquot mss., *collectalis*; sed melior nostra lectio, quod eodem tecto, non autem lecto uterentur. Et quidem eadem voce utitur ipse Henricus in va-

lecta Cunegundis terreno imperatori corporaliter (69), non carnaliter conjuncta, cœlesti Regi suam virginitatem consecravit, quam usque in finem, casti conjugis consensu, Deo teste, conservavit. Quod postmodum Divinitatis testimonium, ne lumen in tenebris lateret, ostendit, dum eam ad confundendum virginitatis hostem, et obstruendum os riis diplomatibus.

(69) Gretserus cum ms. 1, *copulariter*.

mendacia contra virginem Christi loquentium, super ignitos vomeres incedere et illæsam procedere dedit.

2. *Virginitatem miraculo probat.* — Qualiter autem id factum sit ad communem ædificationem prætereundum non est, ut et castimonie erudiamur exemplis, et divinorum secretorum admiratione moveamur, intelligentes quemadmodum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Tantis namque ac talibus bonis tentatio deesse non potuit. Invidus enim omnium honorum diabolus, ubi thorum immaculatum sauciare non potuit, zelotypiæ livore fœdare cogitavit et ejus saltem famam lædere, cui vulnus corruptionis infligere non valuit. Facta est igitur, auctore diabolo, suspecta criminis, quæ non noverat maculam corruptionis. Sed quia crudelis est qui famam suam negligit, expurgationis gratia ad vomeres cadentes illud sibi iudicium elegit, quod propter duritiam hominum institutum esse cognoscitur. Cumque dilecta Deo ad illud iudicium, velut ovis ad occisionem, duceretur, ingemuit, et ait: « Domine Deus, creator cœli et terræ, qui probas renes et corda, judica iudicium meum et eripe me. Te enim testem et iudicem hodie invoco, quia nec hunc præsentem Henricum, nec aliquem virum carnali commistione uuquam cognovi. » Hoc dicto, stupentibus et flentibus universis qui aderant, vomeres candentes nudo vestigio calcavit, et sine adustionis molestia secunda pertransiit. Ita Deus omnipotens vinculum castæ dilectionis servavit, innocentiam comprobavit, integritati custodiam humilitatis adhibuit.

3. *Loca sacra condit et dotat.* — In fascibus itaque consuitata, continentie suæ gloriam sub terreni chlamyde imperii satagebat abscondere, ut tanto propensius, quanto efficacius poterat, promoveret quæ, Deo inspirante nec non adjuvante, ad ipsius laudem cogitabat perficere. Denique post novellam fecundissimæ plantationis suæ ecclesiam Babenberg, quam cum illo studiosissimo suo cooperatore Henrico in loco Babenbergensi, venustissime, sicut hactenus cernitur, fabricavit sub patrocinio principis apostolorum Petri atque sancti Georgii martyris, monasterium sub regula sancti Benedicti ad aquilonarem plagam, in honore sancti Michaelis archangeli extruxit, non minori studio prædiorum ac diversorum donariis ornamentorum; tertiam demum versus meridiem sub ordine canonicorum, sub titulo sancti Stephani protomartyris, parvo quidem schemate, sed majori opera de suo patrimonio ecclesiam fundavit. Ad quam dedicandam Benedictum (70) papam, quem præfatus Deo dignus Henricus imperator ad confirmandum Babenbergensem pontificatum advocaverat, venire rogavit. Ipsa autem illud Psalmographi secum decantans: *Domine, dilexi decorem domus tuæ* (Psal. xxv, 8), diversa eidem ecclesie juxta imperialem munificen-

(70) Benedictus VIII, qui Sergio IV successit anno 1012.

tiam munera contulit in diversis ecclesie ornamentis: quæ omnia ipse dominus apostolicus, ut semper memoria ipsius fundatricis illic floreat, ne quando per fraudem, aut violentiam, vel furto inde subtrahantur, dura banni sui innodatione, septuaginta quoque duorum (71) episcoporum, qui ibi aderant, auctoritate ipso die confirmavit. Item monasterium in honore sancti Salvatoris, et ejus victoriosissimæ crucis, in loco qui Confugia dicitur, magnificentissime construxit, et ancillarum Dei ibidem Deo secundum regulam sancti Benedicti servientium, congregationem decentissime ordinavit. Porro, cooperante ei in omnibus imperiali majestate, idem monasterium omni ornatu decoravit. Ante principale altare iconem ex auro et lapide pretiosissimo statuit; calices aureos et argenteos, catinos, urceos, pallas, casulas, vela, cortinas, cappas auro et gemmis pretiosis intextas, et cætera utensilia sive vasa ministerii tanto studio et tam sumptuosis impensis eidem ecclesie contulit, ut quicumque ea intuentur regiam magnificentiam et miram utriusque, imperatoris videlicet ac imperatricis, in Deum devotionem magnopere mirari non cessent.

4. *Collapsa restaurat.* — Præter has principales suæ foundationis et primarias ecclesias, quæ conventualis ecclesia, quæ monasteria illorum donativo non gloriantur, aut in prædiis dilatata, ut decorata ornamentis? Alias enim antiquitate collapsas reædificaverunt, quasdam etiam destructas et ad nihilum redactas in pristinum vel in meliorem statum restauraverunt; et sicuti prudentes virgines oleum suæ misericordie in diversos effuderunt, ut merito dicere possint: *Christi bonus odor sumus in omni loco* (II Cor. ii, 15). O conjugium non voluptate, sed bona voluntate copulatum! O sanctum matrimonium, ubi una fides inviolatæ castitatis, ubi unus spiritus misericordie ac veritatis, ubi idem velle in virtutibus idemque nolle in vitiis! ubi nec primus nec alter discerni potuit; dum alter, quod primus, voluit: ubi par animus in multifariis operum effectibus pares in duobus ostendit affectus! Quales has nuptias dixerim nescio. Unum scio, quia nescit nostra modo regio tales, dum illi propter regnum cœlorum se castrantes, nec prolem terrenæ fecunditatis expectantes, cælibem a Deo generationem receperunt, a quorum ore laus Dei nunquam deficiet. Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob: qui viventes in Christo, membra sua mortificantes propter Christum, super terram morientes, modo regnantes cum Christo bona Domini sui vident in regione viventium.

5. *Auctor aggreditur vitam sanctæ Cunegundis.* — Quoniam de vita et virtutibus pii et sancti Henrici Christianissimi imperatoribus miserationibus variis quas fecit in domo Domini, de signis quoque et miraculis quæ post transitum ipsius per eum fecit Deus, satis ac digne scripta sancta recepit Ecclesia,

(71) Codex Bodecensis habet *quadraginta*.

imum pungit, ac in mentem venit, vitam adæ virginis nostræ Cunegundis breviter, et memoriæ scripto commendare; ut ad ejus intuentes, quæcunque virgines, quævere viduæ, perfectæ vitæ normam arbi- onversationem illius. Indignum enim nobis, is operæ pretium duximus, ut illi officium trahamus oris, cujus providentia quotidie percipimus corporis.

uncto marito, piis operibus insistit san-
gundis. Ejus epistola. — Henrico itaque castitatis patientissimo semper custode, i suis virginem, uti traduxerat in Chri- ultimo spiritu constitutus resignavit ad quæ jcgiter suspirabat, gaudia trans- se ad Dominum, ut semper, totam illum suæ castitati, necessitati, saluti illum suis ecclesiis; illum filiis, quos ei in aggregaverat, præsentem adfore, advocare orationibus instare, die practicam cum noctu contemplativam cum Maria vitam on cessabat. Quanta vero eleemosynarum, quanta orationis instantia, pro beati con- uncti anima desudaverit, in subscripta pa- am ipsa per se (nam litterarum, sicut et artium, distinguere auro gemmisque sacras nit peritissima) composuit ¶ et conscripsit, ue scire voluerit cognoscere poterit. « Cune-, divina dispensatione solo nomine impera- xocialiter dilectæ congregationi in Confugia, iid justæ convenit dilectioni. Propriæ adver- sarcinam, veluti æstimo, facilius tolerarem, ras res salvas incolumesque existere vide- Quamvis enim mens procellosis curarum us undique quatiatur, vestræ tamen recor- is anchora a cordis profunditate non evelli- licet longe remotæ ab oculis sitis, ab animo nusquam receditis. Quis nos separabit a ute Christi? casus doloris, an longinquitas ionis? Quin etiam si amissæ facultatis usus leretur, voluntas hæc operis exhibitione obaretur. Ipsum tamen modicum, quod, Deo volente, reliquum tenemus, vestræ onitioni alienum esse nolumus, ut participa- parvitas releveretur magnitudo devotionis. D namque si parum habuerit, parum filiis tri- Ecce hæc modici sumptus munuscula ad ionem vobis mittuntur carnis, ut animam a Patris vestri continua orationis alimonia is; quoniam tot justorum preces unanimi- ntinuatæ apud Deum multam possunt profi- Jacob attestante: *Multum valet deprecatio ssidua* (Jac. v, 16). Ille etiam atque etiam Dominus, qui justitias dilexit, æquitatem cationis exaudire non respuit: sed vobis isis intercessionibus supradicti chari memo- acientibus salutis dabit præmium, quod ipse sit dicens: *Qui perseveraverit usque in finem* ano ipso 1024, quo fuerat defunctus Henricus.

A » *hic salvus erit* (Matth. x, 22.) Atque bonus in
» conspectu etiam Dei placitum esse cernitis, si non
» solum pro illis qui in hac vita positi multa vobis
» bona, sed pro illis etiam qui nulla fecerunt, ora-
» veritis. Obsecro ergo ut eum a cordibus vestris
» nunquam abjiciatis, qui vos tanquam proprias
» amavit, atque hunc locum vestra servitute florere
» voluit. Estote quoque meæ necessitatis memores,
» semper in hilaritate cordis misericordes, secun-
» dum illud Apostoli: *Dilectio sine simulatione*
» (Rom. xii, 9). Necnon vestræ mentes in quamdam
» mutæ charitatis soliditatem magis ac magis con-
» crescant, quatenus in die tribulationis clamorem
» vestrum ipsius aures exaudiant, qui dicit: *Ubi*
» *duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in*
» *medio eorum sum* (Matth. xi, 20). Quod vos omni
» modo promereri hortor, eodem præstante, qui
» cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per
» omnia sæcula sæculorum. Amen. »

7. *Monasticam vestem induit. Pia ejus exercitia.* — Denique Conrado sibi succedente in regno (72), ipsa curis sæcularibus, sicut jam diu desideraverat, ex- onerata, in ipso anniversario die transitus sancti Henrici archiepiscopos cum episcopis ad dedicatio- nem Confugiensis ecclesiæ convocat: ubi inter mis- sarum solemniam, imperiali decentissime omni cultu ornata, ante principale altare virgo Deo devota processit, ibique thesaurum incomparabilem. ligni Dominici crucem, parvam quidem in materia, sed maximam in virtute, Deo obtulit. At ubi lectio evan- gelii, in qua supra arborem crucis ascendens suspi- cientem se Jesum suscipere, et ab eo benedictionem pusillus meruit accipere, lecta fuit, regalem purpu- ram exuens, tunicam fusciolem, quam ipsa sibi suis manibus operata fuerat, vestem religionis, data sa- cerdotali benedictione, induit. Et, multis pro se qui- dem flentibus, pro illa autem gaudentibus, quæ jam sæculum damnasset in vestibus, capillis, qui huc usque in eodem monasterio pro ipsius servantur honore, præcisis, imposito sibi ab episcopis velo, annulo fidei subarrhata, gratulabunda succinuit: *Posuit signum in faciem meam, et annulo suo subar- rhavit me Dominus meus Jesus Christus.* Ita Christo sponso ipsa sponsa consecrata, dum filiarum sua- rum se sanctissimo contubernio applicuisset, non ut mater filiabus se præferbat; sed in omnibus servi- tiis servilem se personam ostendebat; ita tamen ut, cum omnia faceret, ostentationem fugeret singulo- rum, ne in præsentem sæculo reciperet mercedem suam. Operabatur manibus suis (nulli enim in distin- guendis auro gemmisque vestibus plurimum, aut in stolis aut in cingulis æstimabatur inferior), sciens scriptum esse: *Qui non operatur, non manducet* (II Thess. iii, 10). Sponso aut orans loquebatur aut psallens. Ad ecclesiæ limina pene invisæ properabat. Nihil severitate illius jucundius, nihil jucunditate severius. Tristis in risu, in tristitia suavis. Breve vitæ spatium æterna memoria compensabat. Idem

illi locus orationis et quietis fuit, idem semper habitus, incultum corpus : dum sciret rejiciendas delicias corporis, quod paulo post vermibus exarandum sit : semper eam legere, aut legentem audire videres. Multa illi circa contubernales devotio, frequens decubantium visitatio, sollicita pauperum consolatio. Præterea plura eam miracula fecisse credimus, sed, quod gratiam hominum et oleum adulationis semper fugeret, esse suppressa : quod tamen incuriæ scriptorum seu revolutioni temporum, non defectui deputandum est virtutum. Pauca tamen quæ in scriptis reperimus, aut veridica sanctimonialium, ubi illa Christo militabat, relatione cognovimus, hic inserere dignum duximus.

8. *Miraculis claret. Incendium exstinguit.* — Cum post orationis frequentiam inter lectionis lassitudinem ancilla Christi in lecto, non plumis extracto, sed cilicio strato, membra sopore gravata remisisset, puella sacrata quæ de more illi assidebat, sacros codices, legens, cum fere ad medium noctis lectionem extenderet, caligantes oculos clausit, lumenque e manibus illius prolapsum paleas corripiciens, sui fragore circumjacentes sorores excitavit. Clamore ex concursu facto, virgo Christi de somno excussa, dum colluctantes inter se et concrepantes flammæ circa se aspexit, ad orationis arma se convertit, et signo crucis adustionem illam absque omni suarum læsione vestium avertit. Tua sunt hæc, Christe, opera, qui olim Babylonium regem in suo furore confudisti, et Chaldaicos ignes, ut pueri tui liberarentur illæsi, tua virtute exstinxisti.

9. *De Jutta ejus nepte, abbatissa.* — Aliud miraculum tam stupendum quam mirandum hic placuit subscribere, in quo animi illius constantiam et rigoris severitatem discere poteris. Habuit secum sororis suæ filiam, Juttam (73) nomine. Hanc a primis annis educatam, omni disciplina, sæcularium quoque litterarum scientia instraxerat. Hæc materteram non minus religionis quam dilectionis amore secuta et consecrata fuit. Quam in omnibus plene instructam, ubi ejus in orationibus vigilantiam, in jejuniis perseverantiam, et ad omnia patientiam perspexit, omnium assensu et rogatu, primam in ipso cœnobio eam abbatissam præfecit. Tum virgo mater filiam suscipiens, juxta commonitionem sanctam dudum habitam, præcedentium illi Patrum repetens alloquia, monet ob salutis affectum utilia ac Deo placita sæpe dicere, frequenter audire, solitas religionis itineris vias non deserere, magis magisque errorum devia et diabolica calcare figmenta ; nullam luci ac tenebris, veritati atque mendacio, turpitudini atque honestati apud Dei servos docet esse communionem ; sollicite cavendum ne vana sectando desineret esse templum Dei, et habitatio dæmonum fieret, et dæ-

(73) Variant codices in hujus nomine scribendo. Editi veteres habent *Vitham*; mss. 2, *Vtham*; Hofmannus, *Juditham*. Juitham, Cunegundis sororem, Wolfo, nuptam, et Jutam seu Mutam ipsius neptem comitis Limburgensis uxorem memorat Miræus in *Notitia ecclesiarum Belgii*, pag. 148.

monis monumentum : lumina sua in Dei figere aspectum, primam quæ doceret facere, ut fructum doctrinæ suæ ipsa in cœlis, Deo adjuvante, possit invenire. Hæc et ejusmodi iterum et iterum materno studio ei inculcans, quasi in omnibus jam perfectam et ipsa magistrantem venerari cœpit. Illa, ubi imatura libertate potita est, paulatim a rigore suo deficere, molliorem cultum, lautiores cibum, quæ vitiorum alimenta sunt, desiderare : ultima in choro, prima in convivio, puellarum fabulis interesse, ac in omnibus laxius agere cœpit. Pro hujusmodi levitatibus dum eam frequenter sancta Dei inter se privatim, publice coram omnibus secundum Apostoli præcepta, sæpius argueret, obsecraret, increparet, nec illa materteræ velut patrocinio aut familiaritate vane confisa ullo modo emendaretur ; quadam die dum ipsa cum conventu crucem, nam dies Dominicus erat, sequitur, abbatissa defuit (74). Quam illa inquirens, et epulantem cum cœvis in conclavi reperiens, zelo pietatis armata, cum verbo correptionis dextera maxillam ejus percussit ; quæ quasi sigillum quoddam formam digitorum ejus accepit, qua omni tempore vitæ suæ non caruit. De quo nimirum factum constat, quia non tantum pro se, sed et pro aliorum emendatione hoc pertulit, ut hujus visio aliis proficeret, et ad melioris vitæ statum a vitiis suis retorqueret.

10. *Chirothecam ejus radius solis sustinet.* — Forte et istud detractoribus fabulosum et infidelibus incredibile putabitur, quod sanctitatem illius, quam humilitatis gratia ipsa homines latere voluit, muta elementa loquuntur. Denique cum post lectionem evangelii, suo solemniori more sacrificatura accederet ad altare, dextræ manus suæ chirothecam detrahens, cum nullus qui reciperet adesset, a se rejecit ; quam radius solis per fenestræ rimulas intrans suscepit, et tandiu quasi famulando sustinuit, donec illa, post sacrificium rediens, eam reciperet. Tale etiam quid in beati viri Goaris veste aliquando divina virtute ostensum fuisse legitur (75) ; qui dum a sede Rustici Trevirensis pontificis despicitur, a summa majestate per [majoris luminaris honoratur famulatum. Omnium itaque capax erat meritorum, qui judicem cunctarum meruit habere virtutum.

11. *Morbus ejus extremus. Respuat regales exsequias.* *Obit.* — Quindecim in sancto proposito supervixit annos, tam humilitatis gratia quam religionis reverentia omnibus admiranda. Tandem pro nimia ciborum abstinentia, orationis et vigiliarum incredibili perseverantia, cœpit corpore languescere, et ingravescente morbo paulatim deficere. Sed dum membra dolore contraherentur exterius, spiritu tamen, nam laus Dei semper in ore ejus fuit, confortabatur interius. Vocabat sanctos angelos, quorum

(74) Id est processioni quæ etiam nunc ante majus sacrum in cœnobiis diebus Dominicis fieri solet, non interfuit.

(75) Beati Goaris Vitam, ubi hoc miraculum describitur, habes Sæculo II Benedictino ad annum circiter 649 (*Patrologiæ CXXI*, in WANDALBERTO).

ita, illic jam consortio fruitur; apostolos et con-
 res, quorum fidem et confessionem semper
 t, interpellabat: virginum Christi in suo exitu
 abbat chorum, quarum æmulatione, in carne,
 præter carnem viveret, immaculatum Christo
 servaverat thorum, omnium Deo famulantium
 desse, sibi occurrere orabat auxilium. Vere
 est scriptum: *Timentibus Deum omnia coope-*
ri in bonum (Rom. VIII, 28), in obitu tantæ vir-
 vidimus comprobatum. Necdum spiritum ex-
 erat, necdum Christo debitam reddiderat ani-
 , et jam fama volans tanti prænuntia luctus,
 tantum sacras virgines aut diversi ordinis
 , verum etiam totius populos ad exsequias
 congregabat. Sonabant psalmi, et totam do-
 , ubi sanctum corpusculum in medio super
 no nobili cilicio compositum jacebat, in sublime
 ans letania pro exeunte anima quatiebat. In-
 ex more regales tanquam imperatrici, non ut
 arcule debentur sorori, parantur exequiæ,
 feretro obtendenda proferuntur velamina.
 illa pallentes vultus, quos ante, ad se sponso
 nti lætos exhibuerat, videres ad os retorquere,
 abnuere: « Amictus iste, ait, non est meus;
 te hinc, ornatus hic alienus est. His terreno
 so, istis cœlesti copulata sum; nuda de utero
 s meæ egressa, nuda regrediar illic: his vi-
 niseræ carnis materiam involvite, et corpuscu-
 meum juxta tumulum fratris mei ac domini
 ici imperatoris, quem me jam vocantem video, C
 proprio locello reponite. » His dictis in manus
 ni spiritum suum commendans, ad suum ani-
 evolavit auctorem, et in antiquam possessio-
 diu peregrinata conscendit: terris matrem com-
 um se amisisse flentibus, cœlis autem concivem
 am consortium se suscepisse gaudentibus.

Bambergæ sepelitur. — Ita demum sacro illo
 re feretro superposito, longo nobilium ordine
 ante, multis hinc inde confluentibus, cum illo
 semper familiarissimo pauperum contubernio,
 cum Babenberg sepulturæ suæ prædestinatum
 s exsequiæ usque delatæ sunt. Tum vero re-
 urbes, vacua rura, desolatas civitates, undique
 irrere populos videres; matres parvulos suos
 achiis gestantes, infirmos in grabatis jacentes D
 atis gratiam sperare, felicem se credere, si cui
 eretro jungi, vel ab ipso contigisset obumbrari.
 em in ecclesiam beati Petri apostoli corpus non
 labore deportatum, triduanas ibi meritis suis
 neficiis condignas habuit exsequias; filiis quos
 illic in Christo adunaverat, de matris pace jam
 i, pro se autem solliciti incessanter psallebant,
 eam sibi ad horam subtractam sine timore
 sionis, in spe perpetuæ incessionis recepisse
 lebant: mater de cœlo filiorum prospectans
 am gaudebat. Ita velatum sacrum corpus,
 s vestibus, diademate Christi capiti superpo-
) Multa hic interseruntur in Bruxellensi edi-
 , de voce scilicet audita cœlitus in tumuli

sito, suo loculo in dextro latere, sicut hactenus
 veneratur, repositum est (76). O felix Babenbergensis
 ecclesia! recepisti thesaurum quem amiseras.
 Procax et malefica lingua detractorum, oculorum
 testimonio confutata est, dum virginitas ejus rebus
 approbata, sanctitas clarescentibus signis videtur
 testificata.

13. *Miracula post obitum.* — Christianæ religioni
 proficiens Ecclesia fidelis (quæ in Evangelio, voce
 Domini testante (Matth. XII), Dei mater et filia per
 gratiam nominatur: mater quia sanctæ operationis
 exemplo filios Domino generat; filio, quia Virginis
 Filio pro salute mundi incarnato, eruditione sancto-
 rum Patrum quotidie generator) salutem missam a
 Domino, cœlestis archiatri effectikus medicinæ ple-
 nam, tam mentis quam corporis auribus animadver-
 tat. Mundauæ machinæ conditor humano generi per
 inobedientiam lapso condolens, ut æternæ vitæ
 fructus facientem novam plantationem, scilicet pri-
 mitivam Ecclesiam insereret, patriarchas et prophe-
 tas in mundum mittere dignatus est: qui creditum
 sibi officium quinque corporis sensibus, sextoque,
 qui est spiritus prophetiæ, mysterium incarnationis
 Christi, et omnia quæ de ipso annuntianda erant
 prædicantes, alii asperitate vitæ, aliis diversis pœna-
 rum mortibus, ipsi quem prophetabant, famulatum
 suum fideliter impleverunt. Horum limes Christus
 æterni Patris consilio, pro liberandis hominibus de
 intemeratæ Virginis utero processit, ut jam in-
 choatæ plantationi, missis per orbem apostolis, atque
 de suo corpore fuso cruore fabricatam, novellam
 superædificaret Ecclesiam, quæ sanctæ Trinitatis
 fide imbuta, et mundata baptismi gratia, martyres,
 confessores, et infirmi sexus virgines animo tamen
 constantes, primitias obtulit. Inter quas beata Cune-
 gundis, flos Babenbergensis Ecclesiæ, cum sancto
 Henrico, qui Romanorum imperium tenuit, sub con-
 jugii specie, immortalis sponso castæ virginitatis
 honore deservit. Unde jam ejus sanctitatis merita
 per orbem manifesta declaratione apparent: quia
 in loco ubi sanctum ejus corpus quiescit, infirmi
 quacunque laborantes ægritudine sanitatem reci-
 piunt. Ut autem ad omnia testes cautissimi simus,
 veritatis amatoribus ætati nostræ succedentibus, de
 his quæ scribimus curiose indagantibus, scilicet quo
 tempore opera curationum præfatæ imperatricis
 initium habuerint, largiente Domino prout possumus,
 volumus explicare.

14. *Energumenus liberatur. Et alii ab aliis morbis.*
 Anno Dominicæ incarnationis 1189, indictione II,
 Tiemone tertio decimo Babenbergensis Ecclesiæ
 episcopo, quarto pontificatus sui anno, ad Vincula
 sancti Petri, ne de sanctitate præmemoratæ virginis
 ambigeremus, signorum experientia certificati su-
 mus. Nam dum solito more populus ad prædictum
 locum orationum et vigiliarum causa convenisset,
 adfuit quidam dæmoniacus de villa quæ dicitur
 apertione, qua Henrico præcipiebatur ut locum ce-
 deret Cunegundi.

Dierrut (77), qui nec pietatem agnoscens, nec scelus abhorrens, filium suum igne cremaverat. Hic duris funibus astrictus ad sepulcrum sanctæ Cunegundis ita mansuescere cœpit, ut furiali morbo absolutus Deum omnipotentem laudaret; eique cujus atrociantibus meritis hæc sibi accidisse cognovit, cum caterva, quæ præsens astiterat, debitas acclamabat laudes. Igitur dum hæc tam cleri quam populi solemnem devotione agerentur, tres contracti, unus in suburbio de hospitali sancti Ægidii (78), qui magis reptando quam scabellisolvebatur; alter de domo Chunradi majoris ecclesiæ præpositi; tertius item de domo Ottonis in eadem ecclesia canonici, super sepulcrum beatæ virginis positi, ab unius dolore passionis una erecti sunt manu divinæ curationis. Mulier paralytica, et altera sanctimonialis (79) femina uno pede claudicans, et claudus de castro quod dicitur Giet, post momentaneam orationem vix completam, in ipsa nocte curati sunt. Puer cui tanta membrorum mollietates inerant, ut pene ossibus carere putaretur; alter de Lincendorf, macie deformi consumptus, gressum et loquendi officium, quibus omnino carere, receperunt. Puella sciatica de Gisenueit [*al.*, Gisfeld], necdum tumbæ ingesta sacræ propter turbam: puer ex contractione nervorum carens officio pedum; puella de Nuornberc (80) planta pedis sursum recurva, geniculo contracto; item de eodem pago puella manum aridam habens inter orationes et vigiliis curati sunt.

15. Quidam pro equo furtim sublato apud Werram fluvium, in vico qui dicitur Wasegen, suspendio addictus est. Qui in tormento positus, voce qua poterat, beatæ Cunegundis virginis aures appellavit, cujus etiam festinatam opem sibi adesse præsensit, Divina enim virtute, ubi populus abscesserat, vincula manuum dissoluta sunt, et ipse sibi laqueum deponens, in civitatem reversus, cunctis ereptionem sui, dans gloriam Deo et suæ salvatrici exposuit. Quorum fidei testimonio ad nos usque delatus, ad censum quinque denariorum a suis parentibus. ut pridem dum damnaretur, pro ipso devoverant, inscriptus est. Apud nos quoque non huic dissimile de servulo quodam, dum illaqueatus ab omnibus mortuus putaretur, signum apparuit. Nam post ejectionem urinam, quod signum mortis in talibus tormentis est, cunctis astantibus inspiratæ salutis ac vitæ restitutus est. Tali modo apud Rottenburc, imperiale castrum, duo absoluti multorum attestatione usque ad nos pervenerunt.

16. *Puer mortuus resuscitatus.* — Mira, at nil Deo impossibile est, et forsitan nostræ ætati incredibilia dicturus sum, sed tota Bambergensium civitas hujus facti expers non fuit. Mulier de proxima villa Elrin vagientem suum, infra quadraginta dies sine ba-

ptismo defunctum, supra tumbam beatæ virginis non sine spe resurrectionis posuit. Testorem, qui est primogenitus mortuorum, qui mortuos suscitavit, ubi miserabilis omnibus mater extincti, sanctæ virginis nomen Cunegundis ingeminando multos fletus effudit; quem exanimem posuerat, de sepulcro vivum levavit. Quis se a lacrymis, quis a laudibus contineret? Una vox omnium, ut frequens turba Sabato confluerat. Qualis est hæc? quam sancta, quam Deo chara! quæ claudos currere, cæcos videre, mutos loqui, extincta quoque membra reviviscere facit! Beatus venter qui hanc portavit; benedicta a Domino ubera quæ hanc lactaverunt; de benedictione jam sæculo pereunti tanta gratiarum munera effluxerunt.

17. *Item suffocatus.* — Aliud non huic dissimile signum, alio vero eventu in trienni puero, in vico Grunberc celebratum est, qui a mane usque ad vesperam in limoso lacu suffocatus jacuit, ubi a mulieribus sub lini fasciculis repertus et sublevatus, multo ejulantium comitatu domum usque delatus est. Illic per noctem lugubres parentibus exsequias celebrantibus, ubi mane sacerdos debitum humanitatis complere astitit, populus qui aderat, qui jam multa de signis beatæ Cunegundis viderat et audierat, præsentiam illius sibi adesse iu multa spe exauditionis rogitabat. Mirum in modum puer annularem digitum movere cœpit, et, stupentibus omnibus, post spatium unius horæ sanus surrexit. Hujus facti primum ipse sacerdos sub stola, deinde milites octo sub sacramento, ipso puero in medium locato, cum omni frequentia suæ plebis, testes ad nos venerunt.

18. *Item puella.* — Puella septennis in parochia Liuberstat, dum ad fontem incaute hauriret, infelici casu submersa est. Quam cum ad sua a crucibus homines fuissent reversi, nam dies Rogationum instabant, de fonte extinctam levantes, post votum ad memoriam beatæ Cunegundis factum, quam dudum lamentabatur mortuam, non sine laudibus divinis viventem admirabantur. In hac trium resurrectione mortuorum, cum et alia duo corpora ad invocationem sanctæ imperatricis ejusdem vitæ redita, verissima testium approbatione ac ipsorum puerorum præsentatione cognoverimus, quis nisi sancta Trinitas operata videtur, quæ secundum signa quæ ipsa facit, hæc et his majora facere postmodum suis promisit?

19. *Mutus vocem recipit.* — Illud quoque clarissimum, clarissimis regni primoribus coram astantibus, celebre super muto factum sub oculis omnium, memoriæ hominum tradere non indignum duximus. Nam rem gestam ita per famulam suam Christus clare operari voluit, quod pene nullum latere potuit,

(77) Editio Lovaniensis *Beyrent*. Aliis *Beyrrent*.

(78) Conditum fuit ad pedes Montis Monachorum a beato Ottone Bambergensi episcopo, ut narratur in ipsius Vitæ lib. 1, cap. 27, cui monasterio subditum fuit ex cap. sequenti.

(79) In apographo Bambergensi non dicitur sanctimonialis, sed quæ secularem habitum veste lugubri nutaverat.

(80) Apog. Bamb., Nuremberg.

Philippus (81) rex propter sui confirmationem, interim vero, quod magis favorem sibi præstare credebat, propter translationem beatæ virginis comitia indixerat: mutus quidam servulus in comitatu probabilium virorum de Pogen convenerat, quorum vasa, quia et ipsi pœnitentes erant, portabat. Regina ad ecclesiam processura, cum de more solemniter a clero suscipitur, confusus interim populorum clamor exoritur, non frustra morituro denique homini, sed laudes cum Christo suo jam viventi conclamantium. Testor Christum et ejus apostolos, iste qui prius nullam, utpote mutus, linguam noverat, singulis ad interrogata propria lingua disertus respondebat.

20. *Lupus mitis.* — Quid referam de bruto animali, cujus innata sibi rapacitatis ingluvies, dum prædam rapuit, quasi nomen Cunegundis contra se invocatum sensisset, a suo furore quievit? Nam lupus dum circa caulas ovium vespertinus naturæ suæ ingenio versatur, parvulum ante fores incaute relictum lustris suis intulit. Aliorum autem, qui terri fuerant per lapum, mater pueri clamore excitata, omnes cives suos manibus complois pectora tundens, multis ejulatibus in dolorem commovit. Omnibus bestiam insequi, quia nox instabat, incasum judicantibus, mater ad ecclesiam confugiens, signis velut mortuo tertio compulsatis, pro conservatione filii aures virginis illic pernox appellare non desinebat. Mane facto, nutritius ille silva erumpens, parvulum quem rapuerat, illæsum reportat, et in sulco ubi boves pridie araverant, in pellicula sua diligenter involutum collocat; ipse propter sedens custodias observat. Ubi vero rucolas et vomeres jam appropinquare sibi videt, quasi de parvuli quiete securus, mansuetus discedit. Quem illi, ut mos est, clamore persequentes, servus qui boves stimulabat, pelles aspiciens: « Ecce, ait, tegumenta pueri quem lupus rapuit. » Accurrentes dormientem parvulum intactam, vultu splendidum reperiunt, et non sine multa admiratione hæc considerantes, civibus et matri nuntiant. Illa advolans, et præ gaudio in lacrimas prorumpens, ubi et quomodo fuisset, inquit. Ille juxta ætatem simpliciter: « Canis, ait, ille qui me asportavit, blande me perlingens in sinu suo compositum tota nocte dormire fecit. »

21. *Miracula omissa.* — Ista quæ modo succincte miracula diximus, et alia plura quæ vitio prolixitatis transimus, ne more hirudinis lectorem, quem huc usque studiosum tenuimus, effluendo fastidiosum occidamus, signum in servulo quasi annorum sedecim divina operatione factum exponamus. Qui cæteris membris secundum ordinem naturæ bene dispositis, in principali, quod est caput, tanta passione agitabatur, ut sine intermissione parieti, si proximus esset, allideretur: pectus mento tunderet, scapulas tempore verberaret, nunquam in eodem statu,

(81) Is Friderico Ænobardo natus Henrico fratri suo successit, electus anno 1198, refragantibus non-

vel verba fundens, cibum aut potum vix aliquando sumens, permaneret. Si quando illi dormire contigisset, solo collapsus modo caput terram, modo cœlum pulsare videres; et quod miserabile dictu, dum ab omnibus, propterea quod horribilis visu foret, fugeretur, a singulis videri optabatur. Iste ante fama quam aspectu notus, dum ad nos pervenisset, stipem inter domos accipiens, aliquandiu sustentatus est. Hunc archisynagogus videns: « Si vestra Cunegundis ad Christianos ait, istum curaverit, me Christo ac fidei vestræ applicare poterit. » Sed, quod dicit Apostolus (I Cor. 1, 22): *Judæi signa quærunt*, in hoc Judæo ostensum est. Nam patiens tertia Dominicæ resurrectionis feria, dum super sepulcro salutiferæ virginis salubri premeretur sopore, manu invisibili quadam tactus, inde sanatus, cum summa omnium admiratione ac laude abscessit. Judæus vero infelix a perfidia sua æternos passurus ignes non recessit.

22. *A papa approbantur.* — Illud autem in ultimo, quod tamen signorum illius non ultimum fuit, subnectam. Quoniam terra circa sepulcrum ejus a fidelibus collecta, in speciem lucidissimi thuris, aut etiam mundissimi grani fuit frequenter redacta. Super hoc Innocentius papa in sermone ad populum in Lateranensi palatio habito, vitæ illius merita et miraculorum insignia commemorando subintulit: « Recte, fratres charissimi, pulvis ille, quo gleba hujus sanctissimæ virginis debito humanitatis sepulta tegitur, in thus atque granum redigitur, quæ se sub sexu fragili, dum viveret, a licitis continens, ab illicitis abstinens, illibatum Domino holocaustum obtulit; et dives Christo, pauper sibi, pauperes Christi sub diversi ordinis atque sexus professione quotidie pascit. Merito ergo in catalogo sanctorum erit ascribenda, quæ vitam sanctorum semper studuit imitari. Collectam itaque a nobis conscriptam, cum officio totius missæ huic nostro sermoni apposimus, et apostolica auctoritate omnibus ecclesiis in honore tantæ virginis decantari direximus. »

23. *Auctoris epilogus.* — Hæc paucissima de virtutibus et signis Cunegundis sanctissimæ virginis, prudentissimæ charitati vestræ inter innumerabilia dixisse sufficiat; quæ si quis evolute perstringeret, prius ipsa pagina quam materia deficeret. O beatam, o prædicandam, quæ regnum mundi et omnem ornatum sæculi pro cœlestis ornatu despexit! Christum sibi sponsum regio sponso legaliter non carnaliter copulata delegit! quæ virginitatem suam inter regales thalamos probando, ut infamiæ malum sibi ab invidis objectum expurgaret, ignes calcavit! quæ dum prolem morituram non exspectavit, ejus casta generatio nunquam passura successionis detrimentum durat; quando Ecclesia in filiis suis per elemosynas ipsius divinæ laudis semper accipit incrementum: quam cum Christo suo, quem amavit, in nullis qui Ottonem elegerunt. Philippo anno 1209 occiso, regnum penes Ottonem remansit.

quo credidit, quem dilexit, etiam post mortem vivere signa crebra loquuntur. Ad memoriam ejusdem cæci visum, extincti vitam, muti loquelam, aures obstructæ recipiunt auditum.

24. Quanta igitur illa fuisse credimus, quæ vivens nullo teste, dum jactantiam vitat, sola exercuit, cum tanta illam post mortem signa fecisse, sub oculis omnium viderimus? Ad nos ergo signa ista, quæ foris miramur, intus transferamus, vitam nostram et mores corrigamus, ut si virginis consortium non meremur, post declivia vitiorum sit nobis præmium per virginem tantum supplicium evasisse peccatorum.

Virginis iste docet Cunegundis gesta libellus. Plura tamen dicenda tacet, dum flumine mergi, Cymba timet, moritur quæ tangit bestia montem.

Sed quæ lingua silet, pro virgine signa loquuntur, Quæ famam laudis ejus tam crebra loquuntur, Dum cæcis, mutis, claudis; optata salutis Cura venit; dum languor abit, febrisque recedit, Vita redit, recipitque cutis conspersa colorem.

A Hoc potuit qui cuncta potest dare virginitati,
Qui montes transferre valet credulitati.
Nupta viro sub lege viri vult virgo latere,
Sponsa subarrhata, sponso tamen inviolata,
Et Christum sub corde virum sibi legit habere.
Servat virgo fidem res claruit igne probata.
Discite conjugium cælebs, ubi nulla voluptas :
Qui sine mistura servant legalia jura.
Cuncta nihil pensant quæ mox fuerint ruitura,
Hic in spe fructus mittentes semina luctus
Gaudio longa metent, Agnumque sequentur in albis.

B Oramus te, virgo sanctissima, imperatrix gloriosissima, quæ terras misericordiarum tuarum operibus, cælos respersisti virtutum floribus, fluctuantibus in mundo tuis assiste, procellas turbinosas adversantium tuis orationibus propelle, cunctos tibi devotos, vitiis propulsis, perpetuo tuis fac gaudere beneficiis et meritis, et omnes scribentes sive fidelium legentes hujus textum lectionis, fructu non priventur suæ parte devotionis. Amen.

BULLA INNOCENTII III, DE CANONIZATIONE SANCTÆ CUNEGUNDIS.

Innocentius episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Theumoni (82) episcopo, et dilectis filiis capitulo Babenbergensi salutem et apostolicam benedictionem. Cum secundum evangelicam veritatem (*Matth. v, 15*) nemo accendat lucernam et ponat illam sub modio, sed super candelabrum, ut omnes qui in domo sunt videant; pium pariter et justum est, ut quos Deus merito sanctitatis coronat et honorat in cælis, nos venerationis officio laudemus et glorificemus in terris: eum ipse potius laudetur et glorificetur in illis, qui est laudabilis et gloriosus in sanctis. Pietas enim promissionem habet vitæ quæ nunc est, et futuræ, dicente Domino per Prophetam: *Dabo vos cunctis populis in laudem, gloriam et honorem* (*Deut. xxvi, 19*); et per se pollicente: *Fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum* (*Matth. xiii, 43*). Nam ut suæ virtutis potentiam mirabiliter manifestet, et nostræ salutis causam misericorditer operetur, fideles suos, quos semper coronat in cælo, frequenter etiam honorat in mundo, ad eorum memorias signa faciens et prodigia, per quæ pravitas confundatur hæretica, et fides catholica confirmetur. Nos ergo, charissimi, quantas possumus, etsi non quantas debemus, omnipotenti Deo gratiarum referimus actiones, qui in diebus nostris, ad confirmationem fidei catholicæ et confusionem hæreticæ pravitatis evidenter innovat signa, et miracula potenter immutat, faciens eos coruscare miraculis, qui fidem catholicam tam corde quam ore, necnon et opere tenuerint.

Inter quos beatæ memoriæ Cunegundis, Romanorum imperatrix Augusta, quæ degens olim in mundo magnis meritis præpollebat, nunc vivens in cælo

(82) Thiemo anno 1192 Popponi seu Pottoni successit, sedemque reliquit anno 1201.

(83) Is est Cælestinus III, creatus die 14 Aprilis

multis coruscat miraculis, ut ejus sanctitas certis indiciis comprobetur. Licet enim ad hoc ut aliquis sanctus sit apud Deum in Ecclesia triumphante, sola sufficiat finalis perseverantia, testante Veritate, quæ dicit: *Quoniam qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit* (*Matth. x, 22*); et iterum: *Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ* (*Apoc. ii, 10*); ad hoc tamen ut ipse sanctus apud homines habeatur in Ecclesia militante, duo sunt necessaria, virtus morum, et virtus signorum, videlicet merita et miracula, ut et hæc et illa sibi invicem contestentur. Non enim aut merita sine miraculis, aut miracula sine meritis plene sufficiunt ad perhibendum inter homines testimonium sanctitati: cum interdum angelus Satanæ transfiguret se in angelum lucis, et quidam opera sua faciant ut ab hominibus videantur. Sed et magi Pharaonis olim signa fecerunt, et Antichristus tandem prodigia operabitur, ut, si fieri posset, in errores etiam inducantur electi. Verum cum et merita sana præcedunt, et clara succedunt miracula, certum præbent indicium sanctitatis, ut nos ad ipsius venerationem inducant quem Deus et meritis præcedentibus, et miraculis subsequentibus exhibet venerandum. Quæ duo ex verbis evangelistæ plenius colliguntur, qui de apostolis loquens aiebat: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis* (*Marc. xvi, 20*).

Sane cum ad audientiam bonæ memoriæ Cælestini papæ (83), prædecessoris mei, merita et miracula præfatæ imperatricis, vobis referentibus pervenissent, ut ipse de illis notitiam conciperet, certiorum, inquisitionem eorum venerabilibus fratribus anno 1191; obit die 8 Januarii anno 1198, cui statim Innocentius III fuit substitutus.